

Frederik FEDERMAYER

Wolfgang Mórócz z Beketfalvy (1575–1648). Spoločenský vzostup kariérneho úradníka v ranonovovekom Uhorsku

Abstract: *The study is an archontology and biography paper dealing with the emergence of the new aristocracy in the early Modern Age Hungary. It depicts the life of officer Wolfgang Mórócz, his family and social background, relations, development of his economic situation as well as his successful career as an officer, which elevated his family up to the ranks of the then aristocratic élites.*

Key words: *Hungary – archontology – 17 century – aristocracy – officer – Wolfgang Mórócz*

K aktuálnym trendom slovenskej historiografie patrí výskum spoločenských elit v habsburskom období. Raný novovek, nazývaný aj tzv. pomoháčskym obdobím, bol v uhorských dejinách zlomovou periodou, ktorá priniesla výrazné zmeny v takmer všetkých oblastiach spoločensko-politického života Uhorského kráľovstva. Jednou z týchto zmien bola aj postupná rodová obmena v najvyšších kruhoch uhorskej nobility a súčasný vznik novej, prohabsburskej aristokracie. Nové magnátske rody boli z veľkej väčšiny domáceho pôvodu.¹ Spočiatku pochádzali z radov strednej šľachty, od 17. storočia čoraz častejšie aj nižšej a kuriálnej šľachty, armalistov, či dokonca mešťanov. Najčastejším dôvodom postúpenia do magnátskeho stavu bola úspešná kariéra vo vojenských, alebo dvorských službách.

V pomoháčskom období sa v Uhorsku objavuje fenomén kariérnych úradníkov. Mnohí vzdelanci orientovali svoju kariéru na trvalú službu v stoličných, krajinských, či kráľovských úradoch. Niektorí z nich nadobudli významný spoločenský vplyv, stali sa piliermi habsburskej moci v krajine a nezriedka ich panovník za verné služby povýšil do

1 Bližší prehľad rodov, ktoré v rokoch 1526–1618 postúpili v Uhorsku do magnátskeho stavu, včetně dôvodov ich povýšenia, publikuje štúdia: Géza PÁLFFY, *Der Aufstieg der Familie Esterházy in die ungarische Aristokratie*, in: *Die Familie Esterházy in 17. und 18. Jahrhundert*, Eisenstadt 2009, s. 19–21.

barónskeho stavu. Nazdávame sa, že práve poznanie kariérnych príbehov spomínaných úradníkov by mal byť cieľom súčasného archontologicko-historického výskumu.²

V tejto štúdií približujeme biografiu Wolfganga Mórócza z Beketfalvy. Predstavujeme literárne pomerne neznámu osobnosť, ktorá však svojou úspešnou kariérou a rodinným životom bola priam modelovým príkladom spoločenského vzostupu uhorského kariérneho úradníka v 17. storočí. Náš probant pochádzal z pomerne skromných pomerov, svoj rod však postupne povzniesol až do kruhov najvyššej uhorskej šľachty. Jeho úradnícka kariéra je zaujímavá a osobitá tým, že bola orientovaná postupne do rôznych oblastí správy.

Rod Móróczovcov patril pôvodne k sedliackym rodom na panstve Bratislava (Prešporok).³ Jeho predkovia boli usadení na Žitnom ostrove v osade Beketfalva, ktorá patrila v rámci spomenutého panstva k privilegovanej Holickej stolici. Obyvatelia tejto stolice mali na základe kráľovského nariadenia isté kolektívne, samosprávne hospodárske a súdne privilégia a považovali sa za priamych poddaných kráľa.⁴ Medzi tzv. kráľovských sedliakov patrili aj Móróczovci, ako dokazuje zmienka z roku 1549, v ktorej sa spomína „*providus Georgius Morocz colonus regiae maiestatis in possessione Bekethfalwa*“.⁵ Príslušnosť k tomuto osobitnému sedliackemu stavu umožňovala jeho príslušníkom vymanit sa z tradičného nevoľníckeho postavenia vtedajších poddaných a slobodnejšie sa pohybovať vo vtedajšej spoločnosti. To využil Anton, syn Petra Mórócza, zakladateľ neskoršieho šľach-

2 Z štúdií, ktoré sa v poslednom období zaoberali kariérami uhorských kráľovských úradníkov, môžeme spomenúť: Lajos GECSÉNYI, *Egy kamarai tisztviselő a XVI. században*. Nagyváthy Ferenc, Turul 72, 1999, s. 77–83; István CSÍZI, *Egy nagyvívű hivatali karrier kezdetei a XVII. századi királyi Magyarországon*. Aszalay István naplója (1624–1631), Fons 12, 2005, s. 163–255; Tatjana GUSZAROVA, A „telhetetlen“ Ebeczky. Egy 17. századi kamarai hivatalnok karrierjének története, Levéltári közlemények 78, 2007, s. 73–97; Frederik FEDERMAYER, *Barónska vetva rodu Ruttkay-Vrútocký – genealógia a vývoj erb*. Uhorské zemianstvo v habsburských službách, in: Miloš Kovačka – Eva Augustínová – Maroš Mačuha (edd.), *Zemianstvo na Slovensku v novoveku*, I., Martin 2009, s. 332–352; Frederik FEDERMAYER, *Leopold Peck (1560–1625) kincstárnok és családja*, in: Gábor Czoch (ed.), *Fejezetek Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel*, Pozsony 2005, s. 156–200.

3 Priezvisko rodu je maďarského pôvodu, vychádza z krstného mena Móric (Mauritius). V dobových prameňoch, ale aj v genealogickej literatúre, je písanie priezviska veľmi nejednotné (Mórocz, Morócz, Móríc), v tejto štúdií používame variant Mórócz. Miklós KÁZMÉR, *Régi magyar családnevek szótára*, Budapest 1993, s. 749–750; Béla KEMPELEN, *Magyar nemes családok VII*, Budapest 1913, s. 280; Iván NAGY, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblakkal VII*, Pest 1860, s. 566; József KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, Különlényomat a História 1–2, 1931, s. 1–24.

4 Holicá stolica vznikla v roku 1466 z nariadenia panovníka Mateja Korvína a patrilo k nej okrem strediskovej dediny Holice (maď. Gelye, Egyházsgelle) aj 18 ďalších lokalít na Bratislavskom panstve. Bližšie o tejto samosprávnej sedliackej stolici: Leon SOKOLOVSKÝ, *Správa stredovekej dediny na Slovensku*, Bratislava 2002, s. 173–174.

5 Slovenský národný archív, Hodnoverné miesto Bratislavskej kapituly (ďalej SNA, HMBK), Autentický protokol č. 8, s. 29.

tického rodu Móróczovcov, ktorý v mladosti nadobudol vyššie vzdelanie.⁶ Po návrate zo škôl vstúpil do služieb svojho zemepána, bratislavského župana Mikuláša Salma, ako aj ďalšieho popredného šľachtica Erazma Einzinga. Obaja títo pôvodom ríšski šľachtici patrili k hlavným oporám vlády Ferdinanda I. v Uhorsku. Anton Mórócz sa cez postavenie ich služobníka vyčlenil zo svojho pôvodného, vidiecko-sedliackeho zázemia a dostal sa do prostredia vtedajšej šľachtickej sociéty v okolí panovníckeho dvora. Ako služobník sa osvedčil, jeho patróni ho za verné služby odmenili držbou pôdy. Spočiatku mu dali do zálohu Beczketházu, pustú usadlosť pri Beketfalve (1563), ako aj ďalšie menšie nehnuteľnosti v okolí.⁷ Neskôr mu priamo pomohli k zmene spoločenského postavenia, keď u kráľa sprostredkovali udelenie erbovej listiny. Armáles vydal panovník Maximilián II. vo Viedni dňa 25. júna 1572. Antonovi Móróczovi, ako aj jeho otcovi Petrovi, udelil erb a uhorský šľachtický stav. Erb tvoril modro-červene delený štít, v ktorom na zelenom trojvrší stojí doprava obrátený žeriav držiaci v pravej nohe kameň. Nad štítom je kolčia prilba s červeno-zlato-modrou točenicou. Klenot tvorí žeriav zo štítu. Prikrývadlá sú modro-zlaté a červeno-strieborné (obr. 1). Armáles vyhlásili 21. mája 1576 na kongregácii Bratislavskej stolice v Šamoríne, čím Móróczovcov aj oficiálne prijali do šľachtickej komunity tejto stolice.⁸

Treba poznamenať, že nobilitácia služobníkov a familiárov najvýznamnejších magnátov nebola vo vtedajšom Uhorsku ničím nezvyčajným a zapadala do všeobecného trendu spoločenskej emancipácie nešľachtických vrstiev v ranom novoveku. Počty nobilitovaných v pomoháčskom období rádovalo rástli. V 16. storočí len na Žitnom ostrove, popri veľkom množstve rodov drobnej kuriálnej šľachty, pôsobilo už aj niekoľko desiatok nových armalistických (novoštítnych) rodov. Veľká väčšina z nich mala len minimálny spoločenský vplyv, nedržala takmer žiaden nehnuteľný majetok a živila sa službou, remeslom, alebo dokonca žila naďalej sedliackych spôsobom života. Medzi tieto bezvýznamné armalistické rody sa mohli trvalo zaradiť aj Móróczovci. Nestalo sa tak, čo bola nepochybne zásluha osobnostných schopností a úspešnej kariéry Antona Mórócza a najmä jeho syna Wolfganga.

Na začiatku však Móróczovcom k výraznému spoločenskému postupu dopomohla priaznivá zhoda okolností. Ich rodná obec Beketfalva bola v 16. storočí len malou osadou, napriek tomu bola vlastnícky rozdelená. Väčšia časť, ku ktorej prináležalo niekoľko sedliackych usadlostí, patrila pod Bratislavské hradné panstvo, spravované stoličnými župa-

6 Neskôr sa spomína s prímienom *Literatus*. SNA, Hodnoverné miesto konventu v Hronskom Beňadiku, autentický protokol D, s. 332.

7 SNA, HMBK, autentický protokol č. 59, s. 20–22.

8 J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, s. 2; Antal ÁLDÁSY, *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak czímereslevelei 1200–1868*, Budapešť 1904, s. 55–56; Éva NYULÁSZI-STRAUB, *Öt évszázad címerei*, Budapešť 1999, s. 271, 380.

nmi. Menšia časť s malým sídlom (kúriou) bola šľachtickým majetkom. Patrila rodu Beketfalvayovcov, ktorí ho získali v roku 1496 donáciou od kráľa Vladislava I.⁹ Stalo sa ale, že práve v čase, keď sa Móróczovci vymanili zo sedliackeho stavu a získali erbovú listinu, šľachtický rod Beketfalvayovcov po meči vymrel. Uvoľnený majetok, ku ktorému patrila kúria v Beketfalve a ešte druhá šľachtická kúria v blízkej osade Bodófalva, bratislavský župan Mikuláš Salm v zastúpení kráľa daroval svojmu služobníkovi Antonovi Móróczovi. Ten sa potom majetkovo vyrovnal s šľachtickým rodom Naszuff, ktorý vyženil podiel po dcére posledného člena rodu Beketfalvay. Móróczovci následne získali kráľovské potvrdenie tejto držby (1578, 1584).¹⁰ Tým sa rod zaradil medzi majetnú nižšiu šľachtu a jeho pôvodne prázdny titulárny prídomek – *de Beketfalva* – sa zmenil na riadny šľachtický predikát.

K vzostupu Móróczovcov ešte výraznejšie prispela iná priaznivá okolnosť. Anton sa v mladosti oženil s šľachtickou dcérou Annou Besseney z Galanty. Jeho manželka mu nepriniesla žiadny významnejší majetkový prospech a spočiatku ani spoločenský postup. Anna však mala staršiu sestru Helenu, ktorá bola vdovou Beňadika Zerházyho (neskôr Esterhás, Esterházy), zemaná zo Žitného ostrova. Išlo o priameho predka neskoršieho významného aristokratického rodu.¹¹ V čase Antonovej svadby (okolo roku 1565) patrili ešte Esterházyovci k spoločensky nevýrazným rodom, ktoré nevynikali z priemeru zemanov zo Žitného ostrova. Potom sa však okolnosti radikálne zmenili. Zásluhou obdivuhodnej kariéry Beňadikovho syna Františka († 1604) a vnuka Mikuláša († 1641) sa v priebehu dvoch generácií stali najbohatším a najvplyvnejším katolíckym magnátskym rodom Uhorska.¹² Na tomto rýchlom spoločenskom vzostupe Esterházyovcov okrajovo participovalo aj ich širšie príbuzenstvo, včetně Móróczovcov. František Esterházy si zobral za manželku sestru bratislavského podžupana Štefana Illésházyho, ktorý sa neskôr stal popredným magnátom a v rokoch 1608–1609 dokonca uhorským palatínom.¹³ Anton Mórócz tak po smrti svojho patróna, župana Mikuláša Salma, aj naďalej ostal cez svojich príbuzných v blízkosti society spoločensky dynamicky napredujúcich rodov novej uhorskej aristokracie. Neskôr z tohto príbuzenstva profitovali najmä jeho potomkovia (obr. 2).

9 SNA, HMBK, capsa 12, fasc. 2.

10 J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, s. 2; SNA, HMBK, autentický protokol č. 21, s. 416, č. 28, s. 68–70; SNA, Ústredný pálfyovský archív (ďalej ÚPA), panstvo Bratislava, Elenchus generalis II., s. 416.

11 Ku genealógii Esterházyovcov okolo rokov 1550–1560 pozri: Archivum primatiale Esztergom, Hodnoverné miesto Ostrihomskej kapituly (ďalej APE, HMOK), autentický protokol č. 1, s. 37, 66.

12 Blížšie o spoločenskom vzostupe Esterházyovcov: G. PÁLFFY, *Der Aufstieg der Familie Esterházy*, s. 13–46.

13 Iván NAGY, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblakkal V*, Pest 1859, s. 224–225.

Tento príbuzenský vzťah ovplyvnil aj záver kariéry Antona Móróczza. Keď v roku 1577 Štefan Illyésházy, vtedy podžupan Bratislavskej stolice, získal post radcu v Uhorskej komore, odstúpil z podžupanskej funkcie a prenechal ju svojmu švagrovi Františkovi Esterházymu. Ten zase zakrátko priviedol do stoličnej samosprávy svojho príbuzného Antona Móróczza, ktorý sa stal spočiatku prísažným prisediacim, následne bol zvolený za jedného zo štyroch stoličných slúžnych. V tandeme podžupan – slúžny zotrvalo potom toto rodinné duo počas takmer celých osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 16. storočia.¹⁴ Bol to ďalší príklad kvitnúceho nepotizmu v samospráve uhorských šľachtických stolíc.

O začlenenie Móróczovcov medzi šľachtickú elitu vtedajšieho Uhorska sa zaslúžil Antonov jediný syn. Wolfgang Mórócz sa narodil pravdepodobne v osade Beketfalva, niekedy okolo roku 1575.¹⁵ Výber jeho neobvyklého nemeckého krstného mena nepochybne súvisel s nemeckým prostredím okolo Salmovcov, v ktorom sa vtedy pohyboval jeho otec. Neskôr v bežnom a úradnom styku často používal aj domácu maďarskú podobu mena – Farkas. O Wolfgangovej mladosti nemáme takmer žiadne informácie. Je zrejmé, že musel získať vyššie vzdelanie. Školy, ktoré navštevoval, predbežne nepoznáme. Zo spomienok jeho suseda, rovesníka a neskoršieho kolegu z Uhorskej komory, Lukáša Vattaya z Vajavsvatty († 1655), však vieme, že mladí šľachtici z hornej časti Žitného ostrova študovali na mestských školách v Šamoríne a Bratislave (Prešporku).¹⁶ Keďže Wolfgang bol katolíkom, nevyklúčujeme, že neskôr odišiel na štúdium k jezuitom, najmä keď vieme, že títo vyučovali v rokoch 1588–1605 na kolégiách v Kláštore pod Znievom a v Šali.¹⁷ Po návrate zo štúdií a po smrti otca sa Wolfgang pohyboval na dvoroch svojich príbuzných Esterházyovcov a Illésházyovcov. Podľa neskoršej zmienky z roku 1609 vieme, že bol spoločne s ďalšími zemanmi zo Žitného ostrova Matúšom Andrásom z Paky a Štefanom Etyékym z Lehníc v službách palatína Štefana Illésházyho. Spomína sa aj ako jeho splnomocnenec (*homo palatinalis*).¹⁸

14 Archív mesta Bratislava, Mesto Bratislava (ďalej AMB, MB), Spisy, ladula 20, kart. 16, num. 14, 16; SNA, HMBK, autentický protokol č. 23, s. 19.

15 Cirkevné matriky sa z tohto obdobia nezachovali (resp. ešte sa ani nevedli), dátum však vieme odvodit' z dvoch neskorších, od seba nezávislých zdrojov o Wolfgangovom veku. AMB, MB, Spisy, kart. 22, ladula 17/I.; SNA, ÚPA, Panstvo Bratislava, chotárne písomnosti, A-II., Ladula 6, kart. 48, fasc. 1.

16 SNA, HMBK, Autentický protokol č. 41, s. 271–272.

17 Emil KRAPKA – Vojtech MIKULA (edd.), *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*, Cambridge, Canada 1900, s. 40–45.

18 SNA, HMBK, autentický protokol č. 50, s. 583.

Začiatky kariéry, regionálny stoličný a zemepánsky úradník

Svoju úradnícku kariéru začal Wolfgang Mórócz v šľachtickej samospráve Bratislavskej stolice ako stoličný slúžny horného okresu na Žitnom ostrove. Prvýkrát sa na poste slúžneho spomína v roku 1604.¹⁹ Predpokladáme preto, že mu post, podobne ako jeho otcovi, sprostredkoval príbuzný, bývalý podžupan František Esterházy. Je pozoruhodné, že pokiaľ Wolfgangov otec Anton na poste stoličného slúžneho svoju kariéru zakončil, jeho syn na tom istom poste svoju kariéru fakticky začínal. Svedčí to nielen o Wolfgangových schopnostiach, ale najmä o výraznom spoločenskom postupe Móróczovcov na prelome 16. a 17. storočia. Na volenom poste slúžneho, ktorý mal v príslušnom okrese na starosti daňové, vojenské, verejnosprávne a najmä súdne záležitosti, zotrval do roku 1616. V tomto roku uprostred funkčného obdobia na svoj post rezignoval a odišiel do zemepánskej správy.²⁰

V roku 1616 sa stal hospodárskym správcom na hradnom panstve Devín v Bratislavskej stolici (obr. 3). Do roku 1605 panstvo patrilo krajinskému sudcovi Štefanovi Báthorymu. Jeho smrťou sa však vlastnícke pomery na panstve výrazne skomplikovali. Panstvo v nepokojných časoch Bočkajovho povstania držal devínsky prefekt Michal Bay († 1606), ktorý bol aj jeho menšinovým spoluvlastníkom. Potom sa hradu zmocnil Bayov zať Ján Keglevič (Keglevich). Tento chorvátsky šľachtic s pochybným charakterom využil právne neisté pomery, dočasnú prítomnosť cisárskeho vojska na Devíne a odmietol majetkové nároky príbuzných z rodu Báthory, okrem iných aj Alžbety Báthoryovej z Čachtíc, sestry posledného majiteľa hradu. V roku 1609 sa mu podarilo získať od panovníka Mateja II. panstvo do dočasného zálohu, čím si svoju držbu aspoň načas legalizoval.²¹ Keglevič si uvedomoval vratkosť svojej držby Devína, a tak sa snažil panstvo čo najviac hospodársky využívať. To narazilo na veľkú nevôľu mešťanov mestečka Devína, ktorých privilégia odmietol rešpektovať. Za tejto situácie prišiel na panstvo Wolfgang Mórócz. Stal sa spočiatku provizorom (1616), neskôr povýšil na prefekta panstva (1619).²² Predpokladáme, že ho k prijatiu postu v zemepánskej správe presvedčili výhodnejšie finančné podmienky.

Zakrátko sa však ukázalo, že to možno nebol dobrý krok. Hneď v roku 1616 vznikla totiž na panstve vzbura. Využívajúc neprítomnosť majiteľa, prišli do Devína ozbrojenci susedného zemepána Siegfrieda Kollonicha a za pomoci prešporského šľachtica Juraja

19 SNA, HMBK, caps 6, fasc. 15.

20 Štátny archív v Bratislave, Bratislavská župa I., Kongregačný (determinančný) protokol (1579–1617), s. 13, 21.

21 Jozef ŠÁTEK, *Vzbura poddaných v Devíne r. 1616*, Slovenská Bratislava 2–3, 1950, s. 87–93.

22 SNA, HMBK, autentický protokol č. 29, s. 893; č. 30, s. 228; caps 26 et A, fasc. 2; APE, HMOK, autentický protokol č. 12, s. 592.

Kampera presvedčili miestnych mešťanov, aby sa vyzbrojili a zaútočili na hrad. Útok sa podaril a hrad bol vyplienený. Zakrátko však vzburu z nariadenia palatína potlačilo kráľovské vojsko a Keglevič sa na hrad mohol vrátiť. Kde bol v čase vzbury Wolfgang Mórócz, nevieme. Zo zachovaných dokumentov je však zrejmé, že neskôr sa veľmi aktívne podieľal na pomste svojho zemepána. S Devíččanmi sa kruto zaobchádzalo pri vypočúvaní, mnohí boli uväznení na hrade, kde niektorí zomreli. Mórócz sa tu ukázal ako nekompromisný úradník, ktorý pri obhajobe záujmov svojho pána využíval všetky dostupné prostriedky. Mešťania sa však nevzdali a podnikli právne kroky. Keďže Keglevič skutočne porušoval ich privilégia, nakoniec dosiahli čiastočný úspech, keď im v roku 1617 panovník potvrdil slobody v rozsahu, aké mali za Báthoryovcov.²³ Službu v týchto dramatických časoch však Keglevičovci vedeli oceniť a Móróczovi darovali za zásluhy vinice a dom v mestečku Rači.²⁴

V roku 1619 v Uhorsku vypuklo prihabsburské povstanie vedené sedmohradským kniežaťom Gabrielom Bethlenom. Jeho vojská rýchlo obsadili takmer celé kráľovstvo a v októbri 1619 aj hlavné mesto s celou Bratislavskou stolicou, včetně Devína. Povstanie Wolfganga zastihlo na poste devínskeho prefekta, nič bližšie však o jeho ďalších osudoch nevieme. Keďže z obdobia rokov 1619–1621, kedy bol región pod správou G. Bethlena, nie sú o jeho činnosti žiadne zmienky, dá sa predpokladať, že nepatril k prívržencom povstania a pravdepodobne sa stiahol z verejného života.

Situácia sa zmenila na jar roku 1622. Po podpísaní Mikulovského mieru sa povstalecké vojská stiahli z územia Bratislavskej stolicy. Keďže zároveň v januári zomrel aj podžupan Andrej Szászy, zvolal župan stoličnú kongragáciu, aby sa zvolili jej noví predstavitelia. Župan Štefan Pálffy bol jedným z mála uhorských magnátov, ktorý v uplynulých rokoch povstania ostal jednoznačne verný Habsburgovcom. Voľby pod jeho vedením mali do čela stolicy dosadiť predstaviteľov prohabsburskej šľachty, resp. jemu oddaných familiárov. Wolfgang sa vtedy opäť objavil na scéne. Župan ho postavil ako jedného z kandidátov na podžupana a šľachta zvolila práve jeho. Táto voľba istotne nebola náhodná, predpokladáme, že musel byť Pálffyho favoritom.²⁵ Dokladá to aj ďalšie obdobie, kedy ho opätovne potvrdzovali na poste podžupana celých 18 rokov.²⁶ Je zrejmé, že zblíženie medzi Wolf-

23 Bližšie o vzbuře v Devíne a právnom zápase devínskych mešťanov o svoje práva: J. ŠÁTEK, *Vzbura poddaných v Devíne*, s. 97–107.

24 Neskôr Wolfgangov syn Štefan tento dom premenil na šľachtickú kúriu a v roku 1650 na ňu získal donáciu. SNA, HMBK, caps 5, fasc. 12.

25 O presadzovaní familiárov a služobníkov županov do volených funkcií v stoličnej správe bližšie pozri: Péter DOMINKOVITS, *Graf Ladislaus Esterházy, Obergespan des Komitats Ödenburg/Sopron*, in: *Die Familie Esterházy in 17. und 18. Jahrhundert*, Eisenstadt 2009, s. 161–178.

26 AMB, MB, Spisy, kart. 85, ladula 45/II; SNA, HMBK, autentický protokol č. 30, s. 526; č. 31, s. 84; č. 59, s. 22; SNA HMBK, caps 6, fasc. 10; caps 31, fasc. 13.

gangom Móróczom a županom Pálffym nastalo práve v období povstania. Neskôr boli označovaní za dobrých priateľov.²⁷ Wolfgangove výborné vzťahy k Pálffyovcom dokladajú aj jeho neskoršie majetkové akvizície, ktoré poväčšine pochádzali od tohto magnátskeho rodu.

Pôsobenie v celokrajinských úradoch a prienik do celouhorskej politiky

Na poste podžupana stál Wolfgang Mórócz v rokoch 1622–1639 na čele šľachtickej samosprávy Bratislavskej stolice a zároveň predsedal stoličnému súdu – sedrii. Jeho aktivity však zakrátko začali naberať nadregiónálny charakter a čoraz častejšie sa zapájal do celouhorskej politiky. Už krátko po zvolení za podžupana ho stolica vyslala na snem do Šoprone, kde ho zvolili za kráľovského komisára v Győri. Wolfgang bol presvedčeným katolíkom. Neskôr sa často zúčastňoval na rekatolizačnej činnosti nielen v Bratislavskej stolici, ale zastával tieto postoje na celouhorských snemoch. Doložená je tiež jeho bohatá korešpondencia s ostrihomským arcibiskupom Petrom Pázmánym.²⁸ O dobrých vzťahoch k tomuto najvyššiemu uhorskému katolíckemu prelátovi svedčí aj svadba Wolfgangovej dcéry Zuzany s arcibiskupovým osobným tajomníkom Jánom Törösom (1626).²⁹

Zlomom v kariére tohto nižšieho šľachtica z Beketfalvy bol nepochybne rok 1629. Vtedy zomrel krajinský podsudca Tomáš Györffy. Krajinský sudca barón Melchior Alaghy za jeho nástupcu vymenoval Wolfganga Móróczza. Krajinský sudca bol druhým najvyšším krajinským hodnostárom v Uhorsku. Zastupoval uhorského palatína, patril k najvyšším zemským sudcom. Pôsobnosť krajinského sudcu sa orientovala na východnú časť krajiny, preto post najčastejšie obsadzoval magnát z tohto vzdialeného regiónu Uhorska. Do uhorskej metropoly prichádzal krajinský sudca obvykle len na zasadania krajinských snemov a súdnych tabúľ. To zvyšovalo význam funkcie krajinského podsudcu (*vice iudex curiae regiae*) ako jeho priameho zástupcu, ktorý za neho trvalo rezidoval v Prešporku. Úlohou podsudcu bola administratívna príprava súdnych konaní, ako aj spoločensko-politické zastupovanie tohto krajinského hodnostára.³⁰ Post zabezpečoval automatickú

27 J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, s. 4.

28 Tamtiež, s. 3–4; Zoltán FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*, Budapest 2002, s. 204.

29 Štátny archív v Modre, Magistrát mesta Modry, Acta varia, inv. č. 1748, kart. 407.

30 Leon SOKOLOVSKÝ, *Prehľad dejín verejnej správy na území Slovenska II.*, Bratislava 1996, s. 17; Karel MALÝ – Florián SIVÁK, *Dejiny štátu a práva v Česko-Slovensku do roku 1918*, Bratislava 1992,

osobnú účasť na krajinských snemoch, ako aj miesto prísediaceho v najvyššom krajinskom súde – v kráľovskej súdnej tabuli.³¹ Wolfgang Mórócz bol na poste krajinského podsudcu v rokoch 1629–1639 zástupcom troch krajinských sudcov – Melchiora Alaghyho, Pavla Rákóczyho a Jána Drugetha, všetko magnátov z východnej časti Uhorska.³² Hoci aj naďalej ostal stoličným podžupanom, v hlavnom meste sídlil čoraz trvalejšie, preto si tu zadovážil vlastnú rezidenciu.

Vyvrcholenie kariéry v kráľovských službách

Kráľovská správa Uhorska v ranom novoveku bolo výrazne ovplyvnená tým, že panovnícky dvor nesídlil v krajine. Jediným ústredným úradom pôsobiacim na uhorskom území bola tak Uhorská komora, spravujúca finančno-ekonomické záležitosti krajiny. Jej jedinečnosť však zakrátko viedla k tomu, že postupne získavala ďalšie dôležité kompetencie v náboženských a politických záležitostiach, vojenstve, či správe erárnych majetkov.

Komora sídlila v Prešporoku a v polovici 17. storočia mala okolo 40 zamestnancov. Na jej čele stála rada, ktorú tvorili prednosta a štyri radcovia vymenovaní panovníkom.³³ O personálne obsadenie týchto postov súťažili vplyvné skupiny najvyššej uhorskej politiky. Pokiaľ miesto prednostu zastával po roku 1608 vždy popredný magnát, posty radcov obsadzovali spravidla príslušníci strednej a nižšej šľachty. Obvykle išlo o zaslúžilých dlhoročných pracovníkov komory, nezriedka sa však stalo, že za komorského radcu vymenovali vplyvného šľachtica z regiónov, ktorý mal skúsenosti zo stoličnej, prípadne krajinskej správy. Vždy išlo o osobu, ktorá bola nominovaná istým záujmovým zoskupením magnátov, prípadne prelátov.

To bol prípad Wolfganga Mórócza, ktorého 26. mája 1640 vymenovali za komorského radcu. Predpokladáme, že do komory prišiel ako človek Pálffyovcov. Jeho menovanie totiž sprevádzala zaujímavá rošáda, ktorú zorganizoval Pavol Pálffy, ako prednosta Uhorskej komory, a jeho brat Štefan Pálffy, ako župan Bratislavskej stolice. Jeden z komorských radcov Imrich Ebeczky totiž musel komoru predčasne opustiť. Prišlo sa na jeho finančné podvody a nečestné spôsoby v kariérnom postupe. Ebeczky komoru opustil, avšak záro-

s. 209–210, 215.

31 Tatjana GUSZAROVA, *A 17. századi magyar országyűlésék résztvevői*, Levéltári közlemények 5, 2005, s. 114.

32 Zoltán FALLENBÜCHL, *Magyar ország föméltóságai*, Budapest 1988, s. 72.

33 István NAGY – Erzsébet KISS, *A Magyar Kamara és egyéb kincstári szervek*, Budapest 1995, s. 5–19.

veň ho zvolili na post podžupana Bratislavskej stolice. Wolfgang Mórócz ešte predtým podžupanský post uvoľnil a následne obsadil miesto po Ebeczkom v Uhorskej komore.³⁴ Ziskom postu komorského radcu sa Wolfgang zaradil k elite kráľovského úradníctva.³⁵ V Uhorskej komore pôsobil takmer deväť rokov, až kým mu staroba znemožnila ďalší výkon funkcie. S jeho pôsobením bol panovnícky dvor spokojný, čo dokazuje osobitná odmena vo výške 1 500 zl, ktorú získal v roku 1647.³⁶

V 17. storočí nemala Uhorská komora úradné pečatidlo. Dokumenty z jej činnosti overovali príslušní komorskí úradníci vlastnými úradnými pečaťami. Po nástupe na post radcu si aj Wolfgang nechal vyhotoviť takéto pečatidlo. Pečate ním otlačené sú zaujímavé z pohľadu heraldiky.³⁷ Wolfgang si totiž mierne upravil svoj rodový erb. Oproti pôvodnému stavu z erbovej listiny, ktorú získal jeho otec, si na svojom erbe zmenil prilbu – z kolčej na turnajskú a namiesto točnice začal používať šľachtickú korunku (obr. 4). Keďže pôvodný erb Móróczovcov sa dal ľahko zameniť s erbami mešťanov, je pravdepodobné, že tieto zmeny boli zámerné a mali vyjadrovať nadobudnutý spoločenský status rodu.

Na konci svojej kariéry už Wolfgang Mórócz skutočne patril k elite uhorskej nobility. Mohol on, alebo jeho potomkovia pomýšľať aj na povýšenie do magnátskeho (barónskeho) stavu? Nazdávame sa, že áno. V spoločenskom postavení, majetkovej držbe a v rodových prepojeniach totiž rod dosiahol tomu zodpovedajúce postavenie.

Majetkové pomery Móróczovcov

Ako hospodár bol Wolfgang Mórócz veľmi úspešný a svoje nehnuteľné statky niekoľkonásobne rozšíril. Treba tu navyše poznamenať, že na rozdiel od iných šľachtických zbo-

34 Bližšie o Imrichovi Ebeczkom: T. GUSZAROVA, A „*telhetetlen*“ Ebeczky, s.73–97; Z. FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*, s. 84.

35 Štúdie o kariérach komorských radcov: Lajos GECSÉNYI, *A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről. A Magyar Kamara vezetői és tanácsosai a 16. században*, in: Mária Ormos (ed.), *Magyar évszázadok. Tanulmányok Kosáry Domokos 90 – születésnapjára*, Budapest 2003, s. 100–113; Frederik FEDERMAYER, *Lorantové z Inky, Portrét rodu z moravsko-uherského pomezí*, Časopis Národního Muzea – řada historická 178, č. 3-4, 2009, s. 106–121; Frederik FEDERMAYER, *Klement Literát Bezcenczy (a archontológia zástupcov palatínských miestodržiteľov)*, Historický časopis 59, č. 3, 2011, s. 493–513.

36 Z. FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*, s. 204.

37 Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy, Dekréty Uhorskej komory, kart. 3.

hatlíkov tohto obdobia, ktorí získali majetky donáciou priamo od panovníka, on svoje majetky znásobil sám, vlastným dobrým hospodárením a kúpou.

Začínal len s malým majetkom v Beketfalve, ktorý zdedil po otcovi. Po matke nezdedil veľa, lebo majetky v Galante jeho matka dala ešte za svojho života do zálohu.³⁸ Jeho prvým významnejším ziskom bol dom v Rači, ktorý mu darovali devínski Keglevičovci. Potom už zväčšoval svoje majetky z vlastnej iniciatívy. Wolfgang postupne skupoval a bral do zálohu majetky na Žitnom ostrove, v okolí jeho rodového sídla. Išlo o menšie majetkové podiely, šľachtické statky a panstvá, napr. Vojka (1623), Grinava (1624), Sárosfalva/Blatná na Ostrove (1630, 1639), Kis Lucse/Malá Lúč (1631), Tökés (1635), vinice vo Vajnoroch (1636).³⁹ V roku 1632 získal od Pálffyovcov do zálohu aj zvyšné majetky v Beketfalve, včetně troch ďalších osád v susedstve.⁴⁰ Tým si vybudoval solídny majetkový komplex v centre Žitného ostrova, ktorý právne upevnil donáciou od panovníka Ferdinanda II.⁴¹ Radikálna zmena jeho majetkovej držby však nastala, keď mu Pálffyovci dali do zálohu dedinu Igram (1643), neskôr dokonca časti svojho hradného panstva Svätý Jur (1634, 1644).⁴² Tieto finančne náročné majetkové transakcie si mohol dovoliť po zisku postov podžupana a najmä krajinského podsudcu, ktoré mu museli prinášať nemalý peňažný efekt. Priaznivú majetkovú situáciu rodu od polovice 17. storočia zaznamenali aj dobové taxálne súpisy šľachty, ktoré Móróczovcov zaznamenali medzi majetnými šľachticmi (*nobiles bene possessionati*).⁴³

Wolfgangova činnosť v kráľovskom súdnictve a neskôr v Uhorskej komore si vyžadovala trvalú prítomnosť v uhorskej metropole a tým aj nutnosť zisku prešporskej rezidencie. I tu pomohli Pálffyovci, ktorí mu v roku 1633 darovali polovicu domu v centre mesta (pri františkánskom kláštore). Neskôr mu tiež darovali šľachtickú kúriu v Podhradí, ktorá stála neďaleko kostola sv. Mikuláša.⁴⁴ Spoločenský vzostup rodu si vyžadoval aj primeranú rezidenciu v ich pôvodnom rodovom sídle, centre ich žitnoostrovských majetkov. V Beketfalve totiž Wolfgang obýval len starú kúriu po Beketfalvayovcov. Išlo pravdepodobne o gotickú jednoblokovú stavbu, ktorá už istotne nevyhovovala dobovým šandar-

38 APE, HMOK, autentický protokol č. 10, s. 849; č. 12, s. 536; J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, s. 3.

39 APE, HMOK, autentický protokol č. 14, s. 53; č. 15, s. 160, 461; SNA, ÚPA, panstvo Bratislava, ladula 6, capsa 5, fasc. 2; J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, s. 3.

40 SNA, ÚPA, panstvo Bratislava, ladula 3, capsa 1, fasc. 5.

41 APE, HMOK, capsa 6, fasc. 3.

42 SNA, ÚPA, panstvo Svätý Jur, ladula 4, fasc. 1; SNA, HMBK, autentický protokol č. 30, s. 364; č. 32, s. 406; č. 33, s. 20, 128; č. 37, s. 25.

43 Pozri napríklad súpis Bratislavskej stolice z roku 1699, alebo Nitrianskej stolice z roku 1669.

44 Na túto kúriu získali Wolfgang v roku 1644 a jeho syn Štefan v roku 1664 kráľovské donácie. Frederik FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, Bratislava 2003, s. 119; SNA, ÚPA, panstvo Bratislava, inv. č. 6, fasc. 3, Generalis elenchus II., s. 176; SNA, HMBK, capsa 26, fasc. 3.

tom bývania a reprezentácie. Wolfgang sa teda podujal na výstavbu novej rezidencie, ktorá by zodpovedajúco prezentovala jeho osobu. Išlo o rozsiahly projekt, stavbu zakončil až jeho syn v druhej polovici 17. storočia. Keďže Móróczovská rezidencia sa nezachovala do dnešných čias, predstavu o objekte máme len zo zachovaných dobových máp.⁴⁵ Najlepšie je zobrazená na mape Adama Hankóczyho z poslednej tretiny 18. storočia, teda už v období, kedy nepatrila rodu a postupne pustla (obr. 5).⁴⁶ Rezidencia je označená ako *Castell[um]* a je zrejme, že išlo o honosné sídlo s štvorkrídlovou dispozíciou, s troma vnútornými dvormi a hospodárskymi budovami na okolí. Sídlo bolo porovnateľné s podobnými stavbami vyššej šľachty v Uhorsku. Predpokladáme, že kaštieľ bol postavený v neskororenesančnom slohu, pričom bol aj náležite opevnený, troma veľkými baštami na nárožiach. Nevylučujeme, že v čase svojho vzniku bol opevnený aj zemným valom, či vodnou priekopou. Bolo by to logické vzhľadom na aktuálne osmanské nebezpečenstvo v oblasti, po tom, ako v rokoch 1663–1685 padla blízka pevnosť Nové Zámky do rúk Turkov.

Napriek tomu, že Beketfalva bola vždy len malou osadou, rezidencia Móróczovcov z nej urobila známe sídlo v širšom regióne okolo uhorského hlavného mesta. Stalo sa to aj tým, že počas 17. storočia bol tamojší kaštieľ sídlom podžupana Bratislavskej stolice celkovo až 54 rokov (pozri archontológiu v prílohe). Význam Beketfalvy v tomto období potvrdzuje aj mapa Uhorska od ríšskeho autora Georga M. Vischera z roku 1685, ktorý na zobrazení Žitného ostrova okrem cisárskych pevností a väčších sídiel zakreslil aj túto osadu.⁴⁷

Rodinné prepojenia Móróczovcov

Prienik rodu medzi elitu uhorskej nobility je doložitelný aj z jeho rodinných väzieb. Pokiaľ boli Móróczovci len drobným armalistickým rodom, ich príbuzenské zväzky ostávali v okruhu nie príliš významnej nižšej šľachty. O viac-menej náhodnom príbuzenskom prepojení na vtedy ešte neznámych Esterházyovcov sme už písali vyššie. Je zrejme, že tento príbuzenský vzťah im ale neskôr pootvoril dvere k rodom z vyššej šľachty. Domnieva-

45 Po majetkovom úpadku Wolfgangových potomkov v polovici 18. storočia sa ich rodová rezidencia v Beketfalve dostala do iných rúk. Často striedala majiteľov, držali ju napr. Esterházyovci, Schlossbergovci a následne Bacsákovci. Kaštieľ nakoniec úplne spustol a koncom 18. storočia ho zbúrali. SNA, ÚPA, panstvo Bratislava, inv. č. 69, fasc. 12, Generalis elenchus II., s. 420–433; SNA, HMBK, autentický protokol č. 80, s. 97.

46 SNA, ÚPA, panstvo Bratislava, Zbierka máp, inv. č. 123c.

47 Péter PÜSPÖKY NAGY, *A Csallóköz neveiről*, Poszony 1991, s. 148.

me sa, že rozhodujúci vplyv pri akceptácii Móróczovcov medzi vyššou šľachtou mal Wolfgangov úspešný spoločensko-majetkový vzostup a najmä dosiahnuté postavenie na konci kariéry. Poukazuje na to aj výber jeho manželiek a životných partnerov jeho detí. Na začiatku kariéry si Wolfgang zobral za manželku ešte nevestu zo spoločensky nevýznamného zemianskeho rodu z Komárňanskej stolice, na konci kariéry sa stala jeho druhou manželkou už dcéra vysokého kráľovského úradníka z Prešporka. Jeho deti si už mohli vyberať partnerov z ešte vyšších kruhov, priamo medzi aristokraciou. Wolfgangov syn a dedič Štefan si zobral za manželku dcéru uhorského podpalatína baróna Leonarda Amadeho, dcéra Alžbeta sa vydala za baróna Alexandra Esterházyho, ktorý bol synovcom uhorského palatína grófa Mikuláša Esterházyho.⁴⁸ Ďalšia Wolfgangova dcéra Zuzana, ktorá však pomerne mladá zomrela, sa vydala za Jána Törösa, tajomníka a palatína prediastov ostrihomského arcibiskupa. Aj tento Wolfgangov zať neskôr postúpil medzi aristokraciu. Panovník ho povýšil za baróna (1646) a dokonca ho vymenoval za radcu Uhorskej komory, takže sa stal Wolfgangovým kolegom.⁴⁹ Za zmienku tiež stojí tretia Wolfgangova dcéra Katarína Klára, ktorú otec umiestnil do kláštora. Stala sa mníškou prešporského kláštora klarisiek, ktorý bol v 17. storočí prestížnym ústavom najmä pre dcéry z popredných uhorských šľachtických a aristokratických rodín.⁵⁰

V súvislosti s rodinnými vzťahmi Móróczovcov treba upozorniť, že ich zatiaľ jediná publikovaná genealogická tabuľka je neúplná a obsahuje viacero omylov.⁵¹ Preto v prílohe publikujeme textovú tabuľku najbližšej rodiny Wolfganga Móróczza.

Spoločenský vzostup rodu

Móróczov úspešný kariérny príbeh ho zaradil v štyridsiatych rokoch 17. storočia k najvplyvnejším kráľovským úradníkom v krajine. Keď v roku 1645 zomrel jeho príbuzný

48 Obe manželstvá poukazujú na pretrvávajúcu naviazanosť Móróczovcov na Esterházyovcov, resp. na okruh aristokracie okolo palatína Mikuláša Esterházyho.

49 Z. FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*, s. 331; János ILLÉSSY – Béla PETTKÓ, *A királyi könyvek 1527–1867*, Budapest 1895, s. 223.

50 Kristína STANČIAKOVÁ, *Genealogický výskum bratislavských klarisiek v druhej polovici 17. storočia*, Slovenská archivistika 41, 2006, č. 2, s. 63. Autorka považuje Katarínu Kláru Móróczovú za dve rôzne osoby, pričom Klára by mala byť Wolfgangovou vnučkou. V tejto súvislosti treba spomenúť, že iná Wolfgangova vnučka Magda Kolumba († po 1716) sa stala tiež mníškou a neskôr bola abatišou klariského kláštora v Trnave. Štátny archív v Bratislave, Mariánska provincia františkánov, kart. 27, laduľa 30, fasc. 3.

51 J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, príloha s genealogickou tabuľkou.

a patrón, uhorský palatín Mikuláš Esterházy, mohlo by sa zdať, že Móróczov vplyv bude postupne klesať. Opak bol však pravdou. Na jeseň roku 1646 bol zvolený nový palatín Ján Draškovič (Draskovich), ktorý si za svojho podpalatína vybral práve Wolfganga Mórócza.⁵² Výber bol istotne politicky dohodnutý, ale zo strany nového palatína tiež pragmatický. Ján Draškovič pochádzal až z Chorvátska a pre riadenie svojho úradu v uhorskej metropole potreboval skúseného úradníka. Tu mohol Wolfgang ponúknuť nielen dlhoročnú prax zo svojho pôsobenia na poste krajinského podsudcu, ale aj vynikajúce kontakty na mieste prešporskú šľachtickú a úradnícku komunitu. Dôležité bolo tiež, že Wolfgang ostal aj naďalej radcom Uhorskej komory, čím sa stal priamym kontaktom palatína na tento významný kráľovský úrad.

Prelom rokov 1646/47 bol vrcholom Wolfgangovej kariéry. Zhodou okolností v tomto období vyhotovoval ríšsky rytec Elias Wideman kolekciu portrétov najvýznamnejších hodnostárov, úradníkov a vojenských veliteľov Uhorska. Do svojho výberu zaradil aj Wolfganga Mórócza, práve v čase, keď zastával podpalatínsku hodnosť. Takto sa nám dodnes zachovala jeho relatívne veľmi verná podoba. Rytina vznikla v zime roku 1646 a zachytila už prekvapivo starobou veľmi poznačeného muža (obr. 6).⁵³ Wolfgang mal už vyše 70 rokov. Zdá sa, že práve staroba obmedzila jeho ďalšiu kariéru. O pár mesiacov sa totiž podpalatínskemu postu vzdal a utiahol sa do svojej prešporskej rezidencie.⁵⁴ Tu ešte 27. júna 1648 vystupoval ako najstarší svedok v chotárnom spore na Bratislavskom panstve a následne 10. júla 1648 spísal v rodnej maďarčine svoj testament. Zomrel krátko nato.⁵⁵ Podľa jeho osobného prania zo závetu ho pravdepodobne pochovali do rodinnej krypty vo farskom kostole v Holiciach.⁵⁶

Záverom by sme chceli vyjadriť niekoľko poznámok k možnosti povýšenia Wolfganga Mórócza do barónskeho stavu. Nazdávame sa, že ako podpalatín mal k nemu veľmi blízko. Ak by pre starobu (pravdepodobný zlý zdravotný stav) neodstúpil a vykonával by post dlhšie obdobie, mohol reálne takúto milosť od panovníka očakávať. V polovici 17. storočia už baronáty pre vyšších kráľovských a krajinských úradníkov, napríklad pre radcov Uhorskej komory, neboli žiadnou výnimkou. Dokonca máme priamo príklady pri oso-

52 Z. FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*, s. 80, 205; Andreas LEHOTZKY, *Stemmatografia nobilium familiarum regni Hungariae I.*, Posonium 1798, s. 177.

53 György RÓZSA, *Elias Wideman rézmeszet-sorozata és a Wesztfáliai béke*, *Művészettörténeti értesítő* 55, 2006, č. 2, s. 272.

54 Na prešporskom sneme v 1647 pôsobí už nový podpalatín Štefan Ordódy a Wolfgang Mórócz sa nespomína ani medzi jeho účastníkmi. T. GUSZAROVA, *A 17. századi magyar országgyűlésnek résztvevői*, s. 118.

55 Presný dátum nepoznáme, matriky Bratislavy zo 17. storočia sa nezachovali.

56 SNA, Archív Bratislavskej kapituly, caps 64, fasc. 3; SNA, HMBK, autentický protokol č. 39, s. 264–266; SNA, ÚPA, panstvo Bratislava, A II., ladula 6, kart. 48, fasc. 1.

bách, ktoré zastávali podpalatínsky post. Wolfgangov predchodca Leonard Amade sa až počas svojho života stal barónom a Wolfgangovi nástupcovia na tomto poste Valentín Szenthe, či Ján Pinnyey, ktorí pochádzali dokonca z menej urodzených rodov ako on, získali barónsky titul tiež počas svojej úradníckej kariéry.⁵⁷

Osudy Wolfgangových potomkov

Pokračovanie rodu ostalo na jeho dvoch synov. Ich otec ako presvedčený katolík poslal oboch mládencov na štúdiá k jezuitom. Študovali v Trnave, kde od roku 1616 pôsobilo jezuitské kolégium so školou vynikajúcej úrovne. Starší z bratov Štefan sa tam pripravoval na svetskú kariéru, mladší František na kariéru duchovného. Tento absolvoval aj Trnavskú univerzitu, vstúpil do Spoločnosti Ježišovej a stal sa jezuitským pedagógom.⁵⁸ Rozdielne nasmerovanie kariér oboch synov bolo od Wolfganga veľmi racionálne, pretože zabránilo deleniu majetkov a zároveň zabezpečilo Móróczovcom priamy kontakt na jezuitov, ktorí sa v tom období stávali významným hráčom v politickom vývoji Uhorska.

Na otcov spoločenský vzostup nadviazal jeho syn Štefan. Dalo by sa povedať, že kráčaľ v „otcových šlapajách“, zastával totiž tie isté úrady. Stal sa dlhoročným podžupanom Bratislavskej stolice, potom krajinským podsudcom a prisediacim kráľovskej súdnej tabule. Patril k oddaným zástancam politiky viedenského dvora, dokonca sa zúčastnil súdov s účastníkmi Wesselényiho sprisahania.⁵⁹ Rozmnožil tiež rodové majetky. Chýbala mu však skutočná kariérna dravosť jeho otca. Nazdávame sa, že za svoje postavenie a posty vďačil priamo ešte otcovi, alebo spoločenskému kapitálu, ktorý mu otec zanechal. Sám však nedokázal získať ďalší vyšší post v kráľovskej správe. Azda aj preto ani on nepostúpil na stavovskom rebríčku a nezískal barónsky titul, hoci fakticky sa medzi aristokraciou neustále pohyboval a bol s ňou aj rodinne previazaný. Ďalšia generácia rodu už nebola tak úspešná. Nedokázala sa presadiť v celokrajinskom meradle a sústredila sa preto len na stoličnú správu, kde ešte ťažila zo spoločenského kapitálu predkov. Navyše jeden z vnukov Wolfganga nezodpovedným štýlom života uvrhol rod do dlhových, čo spôsobilo pomerne rýchly majetkový úpadok rodu. Počas prvej polovice 18. storočia Móróczovci prišli takmer o všetky rodové majetky. V tomto období už boli členovia rodu odkázaní najmä

57 J. ILLÉSSY – B. PETTKÓ, *A királyi könyvek 1527–1867*, s. 15, 170, 208.

58 SNA, HMBK, autentický protokol č. 41, s. 88; č. 43, s. 310; Attila ZSOLDOS, *Matricula universitatis Tyrnaviensis*, Budapest 1990, s. 198, 205, 211.

59 J. KERÉKES, *A Beketfalvi Mórócz-család története*, s. 23.

na vojenskú službu, ktorá ako jediná dokázala členov rodu ako tak zachrániť od úplnej chudoby a následnej spoločenskej hanby. Viacerí Móróczovci boli vo vojenskom remese veľmi úspešní – napr. Štefan († 1747), husársky kapitán a neskôr radca Uhorskej miestodržiteľskej rady, Jozef († 1769), kapitán Bratislavského hradu, či Karol († 1790), cisársky podplukovník.⁶⁰ Za osobitnú zmienku stojí Imrich Mórócz († 1758), pôvodne tajomník uhorského palatína Mikuláša Pálffyho, ktorý neskôr slúžil ako vojak, stal sa podmaršalom a majiteľom husárskeho pluku.⁶¹ Ani on však nedokázal prekonať majetkový úpadok rodu. Posledné zmienky o rode Mórócz z Beketfalvy pochádzajú z polovice 19. storočia, kde sa ich poslední členovia strácajú v uhorskom veľkomeste Pešti.⁶²

60 Tamtiež, s. 15–22.

61 Vyznamenal sa napríklad ako jeden z veliteľov ľahkej jazdy v slávnej bitke pri Kolíne (1757), kde rakúske vojsko porazilo pruského kráľa Fridricha II. Veľkého. V literatúre sa dokonca podmaršál Imrich Mórócz často spomína ako barón, žiadny hodnoverný prameň však zisk tohto titulu zatiaľ nepotvrdil. Simon MILLAR, *Kolín 1757, První porážka Fridricha Velikého*, Praha 2007, s. 40; Gerald SCHLAG, „*Unser Leben und Blut für die Königin*“. *Das Husaren-regiment Fürst Paul A. Esterházy 1741–1763*, Eisenstadt 1999, s. 103.

62 Výskum k štúdiu bol podporený grantom VEGA *Úradníctvo na Slovensku v rokoch 1526–1848* (V-10-028-00).

PRÍLOHY:

I. Kariérna biografia Wolfganga Mórócza

- 1575 cca: narodený pravdepodobne v Beketfalve
- 1595: štúdium (Šamorín, Prešporok, Šala ?)
- 1600 >: pôsobenia na dvoroch Esterházyovcov a Illésházyovcov
- 1604 – 1616: slúžny (*judex nobilium*) Bratislavskej stolice
- 1607 – 1619: viackrát menovaný do funkcie kráľovho splnomocnenca (*homo regius*)
- 1609 – 1636: viackrát menovaný do funkcie palatínovho splnomocnenca (*homo palatinalis*)
- 1616 – 1619 >: hospodársky správca (*provisor, prefectus*) na panstve Devín
- 1622: kráľovský komisár v Győri
- 1622 – 1639: podžupan (*vicecomes*) Bratislavskej stolice
- 1622 – 1646: osobná účasť na štyroch krajinských snemoch v Šoproni a Prešporoku
- 1629 – 1639: krajinský podsudca (*viceiudex curiae regiae*)
- 1640 – 1648: radca Uhorskej komory (*Camara Hungarica consiliarius*)
- 1646 – 1647: podpalatín (*vicepalatinus regni Hungariae*)
- 1648, 7. 7. >: zomrel krátko po, miesto neznáme, pochovaný v kostole sv. Petra a Pavla v Holiciach

II. Genealógia najbližšej rodiny Wolfganga Mórócza

A. MÓRÓCZ Peter, * cca 1510, † po 1592, kráľovský sedliak z Beketfalvy, adresát erbovej listiny (1572), potomok: B1.

B1. MÓRÓCZ Anton, * cca 1545, † po 1594, slúžny Bratislavskej stolice, adresát erbovej listiny (1572), manželka: Anna BESSENYEY z Galanty († po 1618), dcéra Juraja Besse-nyeya, potomkovia: C1. – C4.

C1. MÓRÓCZ Wolfgang, * 1575, † 1648, podžupan Bratislavskej stolice, radca Uhorskej komory, uhorský podpalatín, manželky: I. Žofia KÁLMÁR, II. Katarína SZILVA († po

1644), dcéra Michala Szilvu († 1654), kráľovského hlavného tridsiatnika v Prešporku (Bratislave) a Zuzany Schmuggerovej, potomkovia: D1. – D5.

C2. MÓRÓCZ Katarína, doložená 1578, † po 1604, manželia: I. Tomáš KISS, II. Michal ALFÖLDY

C3. MÓRÓCZ Anna, doložená 1578

C4. MÓRÓCZ Zuzana, doložená 1578

D1. MÓRÓCZ Štefan, * cca 1610, † 1683, podžupan Bratislavskej stolice, zástupca krajinského sudcu a prisediaci kráľovskej súdnej tabule, manželky: I. Alžbeta VITÁLY z Dolnej Sásy /de Alszász/, II. barónka Zuzana AMADE z Vrakúňa /de Wárkony/ († po 1663), dcéra baróna Leonarda Amadeho († 1647), uhorského podpalatína a Uršuly Götzelovej, III. Kristína KEREKES zo Svätého Jura /de Szentgyörgy/, dcéra Andreja Kerekesa († 1668) kráľovského protonotára a radcu Uhorskej komory a Anny Hederváryovej, potomkovia: šľachtický rod Mórócz z Beketfalvy

D2. MÓRÓCZ František, * cca 1620, † po 1671, jezuita, pedagóg

D3. MÓRÓCZ Zuzana, * cca 1605–1610, † 1630, pochovaná v kostole v Holiciach (Egyházasgelle), manžel: Ján TÖRÖS († 1652), palatín arcibiskupských predialistov, tajomník kardínála Petra Pázmánya (svadbu mali 15. 2. 1626 v Šamoríne)

D4. MÓRÓCZ Katarína, doložená 1657, † po 1685, mniška v kláštore klarisiek v Prešporku (Bratislave)

D5. MÓRÓCZ Alžbeta, doložená 1659, † po 1689, manžel: barón Alexander ESTERHÁZY z Galanty a Zvolena († 1679).

III. Archontológia podžupanov Bratislavskej stolice v 17. storočí

1600–1608: Michael Amade de Wárkon († okolo 1608)

1608–1611: Joannes Olgyay de Eadem Olgya († 1611)

1611–1621: Stephanus Amade de Wárkon († pred 26. X. 1622)

1621–1622: Andreas Szászy de Alszász († 20. I. 1622)

1622–1639: Wolfgangus Mórócz de Beketfalva († 1648)

1639–1645: Emericus Ebeczky de Eadem Ebeczk († 1657)

1646–1676: Stephanus Mórócz de Beketfalva († 1683)

1676–1680: Michael Kürtössy († 1685)

1680–1682: Valentinus Szenthe († 1699)

1682–1683: Joannes Mednyánszky de Eadem Medne († okolo 1683)

1684–1693: Paulus Orbán de Felső Atrak († 20. VII. 1712)

1693–1696, 1698: Leonardus Mórócz de Beketfalva († pred 1716)

1696–1697, 1698–1700 >: Stephanus Dobsa de Korompa († 1706)

IV. Archontológia uhorských krajinských podsudcov v rokoch 1600–1683

< 1600–1607: Thomas Vizkelethy de Szeptencz Ujfalu († 1612)

< 1612–1617: Joannes Madocsányi de Horócz († 1619)

1619–1620 >: Joannes Sándor de Szlavnicza († 1624)

< 1624–1625: Casparus Trsztyánszky de Nádas et Szavcsina († 1630)

1626–1629: Thomas Györffy († 1629)

1629–1639: Wolfgangus Mórócz de Beketfalva († 1648)

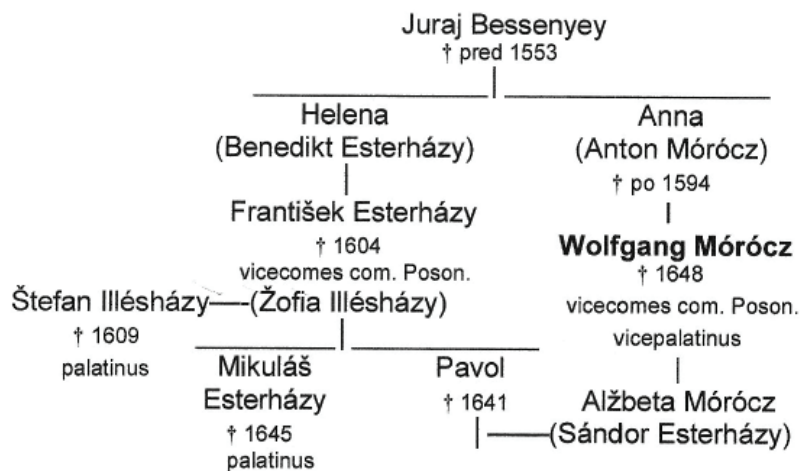
< 1646–1647: Ladislaus Kereszthúry de Kis Kereszthúr († post 1665)

1650–1651 >: Stephanus Aszalay de Fony († 1656)

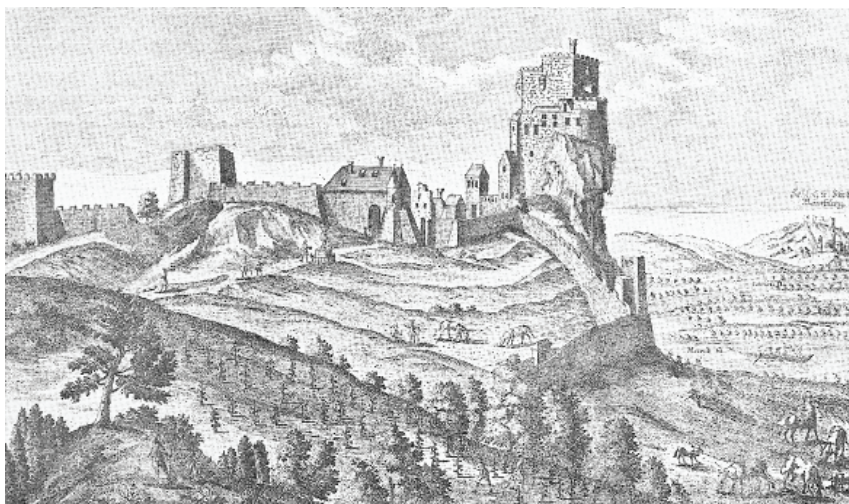
1656–1683: Stephanus Mórócz de Beketfalva († 1683)

Obr. 1: Pôvodný erb rodu Mórócz z roku 1572 (kresba autor)

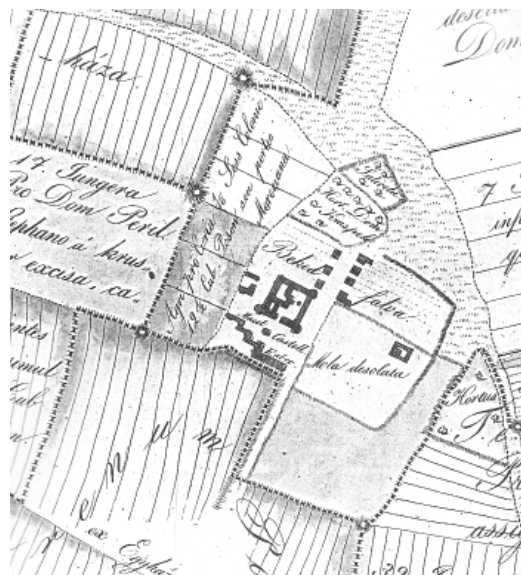
Obr. 2: Príbuzenské prepojenie Móróczovcov na rody Esterházy a Illyésházy

Obr. 3: Hrad Devín na dobovej rytine (repro autor)

Obr. 4: Erbová pečať Wolfganga Mórócza, komorského radcu (1644, foto autor)

Obr. 5: Kaštieľ v Beketfalve na mape z 18. storočia (repro autor)

Obr. 6: Portrét Wolfganga Mórócza z roku 1647 (rytina Eliasa Wiedemanna)

Zusammenfassung

Wolfgang Mórócz von Beketfalva (1575–1648).

Der gesellschaftliche Aufstieg eines Karrierebeamten im frühneuzeitlichen Ungarn

Hierbei handelt es sich um einen Beitrag zu Forschungen hinsichtlich der Problematik der Entstehung eines neuen, prohabsburgischen Adels im frühneuzeitlichen Ungarn. Er stellt die Lebensgeschichte, die familiären Hintergründe und die Karriere des Wolfgang Mórócz von Beketfalva vor, eines Karrierebeamten, der einen bemerkenswerten gesellschaftlichen Aufstieg verzeichnen und sein Geblüt in der Elite des damaligen ungarischen Adels etablieren konnte. Das Geschlecht der Mórócz' entstammte den Reihen der privilegierten königlichen Bauern von der Schüttinsel. Im letzten Drittel des 16. Jahrhunderts erwarb die Familie Wappenurkunde (1572) und Adelsstand durch Kauf eines kleineren Adelsbesitzes in der Siedlung Beketfalva.

Die Karriere des Wolfgang selbst ist dadurch interessant, dass er in verschiedenen Bereichen der Amtsverwaltung tätig war – als Gespanschaftsbeamter, landesfürstlicher Verwalter, Beisitzer des königlichen Gerichts und letztendlich als hoher königlicher Beamter im höchsten wirtschaftlich-finanziellen Amt des Königreichs, d.h. in der Ungarischen Kammer. Den Höhepunkt seiner Karriere stellte der Posten des Unterpalatin dar. Die Studie stellt den Vermögensaufstieg des Geschlechts und dessen verwandtschaftliche Beziehungen mit den vordersten ungarischen Aristokratengeschlechtern dar. Sie enthält ebenfalls die Genealogie der nächsten Verwandten Wolfgang Mórócz'.